

spørgsmål rejses, som den nævnte altertavle fra Lydum kirke viser det. På forskellig måde må kirkernes udstyr kunne belyse, hvad tidens litteratur fortæller.

Helge Søgaard

Danmarks Kirker. Frederiks Kirke (Marmorkirken). 171 og 137 s., ill. Forsvundne kirker i København. 235 s., ill. (Poul Kristensens Forlag. 1987).

Nationalmuseets store værk er nået til Marmorkirken, vel nok den mest omtumlede af hovedstadens endnu stående kirker. Den var tænkt som en mindekirke for det oldenborgske hus 1749 og endte som en kirke til erindring om N. F. S. Grundtvig, da den blev indviet 1894, og arkitektonisk er den mere præget af F. Meldahl end af det 18. århundrede, hvis stil man gerne ville have set repræsenteret i en monumental kirke. Heller ikke teologisk er tanken holdt ren, da man opstillede en statue af J. P. Mynster. En større modsætning end mellem ham og Grundtvig kan næppe tænkes, og kirken blev et udtryk for den forvirring, der herskede i slutningen af forrige århundrede, så det må have været uden begejstring, den omhyggelige beskrivelse er udført, selv om i en samlet redegørelse heller ikke det mindre værdifulde kan udelades.

Sven Rask har behandlet de forsvundne kirker og kirkesale i København. Det drejer sig om i alt 27, der falder i to grupper, de ældre katolske, der forsvandt ved reformationen, de yngre, institutionskirkerne af forskellig art, som forsvandt, når en anstalt eller stiftelse blev nedlagt eller helt ændret. Hverken af bygningerne eller af deres inventar er der bevaret meget. Talende er omtalen af Sct. Clemens' kirke. Da H. F. Rørdam beskrev den i sin bog om

hovedstadens kirker og klostre fra 1859-63 var han ikke sikker på dens beliggenhed, og han mente, at den var yngre end Frue Kirke. Både kirke og sogn blev nedlagt ved reformationen og blev kun mindet i et par gader og gadenavne, som også forsvandt. Og H. F. Rørdam tog fejl i sin bestemmelse af alderen. Den er Københavns ældste kirke, men blev tilsidesat for Frue Kirke. Oluf Nielsen har i sin bog om Københavns historie fra 1877 kunnet meddele, at kirken har ligget, hvor nu Frederiksberggade går, idet der her blev fundet svage spor af fundamenter 1874. Senere er lidt mere fundet, deriblandt 5 murede romanske grave.

Andre katolske kirker er forsvundet uden at efterlade synlige spor. Ikke engang beliggenheden af Sct. Gertruds kapel kendes. Det samme gælder for Sct. Annas hospitalskapel uden for voldene. Da Danmarks Kirker skal samle kirkernes arkitektur og inventar for at bevare den fortidskunst, det repræsenterer, giver de forsvundne kirker ikke noget stort bidrag. Meget er gået tabt.

Helge Søgaard

Højesteret 1661-1986. Særudgave af Ugeskrift for Retsvæsen. (G. E. C. Gad, 1986). 143 s.

Højesterets historie har gennem tiden været genstand for mange store og små fremstillinger. Mest omfattende er det værk, der blev udgivet på Højesterets foranstaltning i anledning af, at det i 1961 var 300 år siden denne domstols oprettelse.

For at markere, at der nu er gået yderligere 25 år uden at domstolen er blevet væsentligt ændret, har Ugeskrift for Retsvæsen udsendt et særnummer. Skriftet indledes med en artikel af Ditlev Tamm, der ridser hovedtrækkene af

højesterets historie op og omtaler nogle enkelte principielle afgørelser. Blandt disse er sagen i 1978 om Fristaden Christiania, hvori det blev fastslået, at domstolene kun kan beskæftige sig med retlige spørgsmål og ikke kan tage stilling til politiske eller sociale konflikter. En anden principiel sag satte rammer om den urgamle grundsætning om, at stjålne varer skal tilbageleveres ejermændene endog fra den, der har erhvervet dem i god tro. Nogle af Sigurd Swanes malerier var uretmæssigt blevet solgt til en godtroende kunsthandler. Da Swane og hans familie havde optrådt med stor uforsigtighed, kunne de imidlertid ikke påberåbe sig tilbageleveringsretten. Som en illustration af det forhold, at højesteret følger med den almindelige retsopfattelse nævner Tamm, at Hermann Bangs »Håbløse Slægter« i sin tid blev erklæret for stridende mod straffeloven, hvorimod »Fanny Hill« i 1965 blev frifundet.

De øvrige bidrag til festskriftet er af overvejende juridisk interesse, men enkelte emner belyser vigtige almenpolitiske problemer i efterkrigstiden. Dette gælder især Niels Madsens afhandling om domstolenes anvendelse af folkeret og EF-ret. Det overses ofte, at det europæiske fællesskabs vedtagelser i vid udstrækning uden videre er gældende ret i Danmark. På samme måde som dette problem afspejler landets skiftende forhold udadtil er en anden side af den nyeste tids domspraksis en afspejling af, hvad der er sket i vort eget samfund. Herom handler Jørgen Nørsgaards artikel om Højesteret og de ugifte samlevendes formueforhold. I det hele taget gælder det, at bortset fra de rent tekniske juridiske forhold afspejler Højesterets afgørelser udviklingen af de enkelte samfundsforhold.

Poul Meyer

Beth Grothe Nielsen: *Anstaltsbørn og børneanstalter gennem 400 år*. (Forlaget Socpol, 1986). 212 s., ill., 150,00 kr.

Poul W. Perch: *Træk af de danske børne- og ungdomshjems historie*. (Gyldendal, 1985). 139 s., 98,50 kr.

Ingen af de to bøger er skrevet specielt for den historiske fagkreds. Nielsen er jurist, mens Perch har været placeret centralt i det sociale omsorgsarbejde. Trods det er der ingen tvivl om, at bøgerne hovedsageligt vil have bud til de socialhistorisk interesserede og til de mange socialarbejdere og socialpædagoger, som stadig står midt i arbejdet med de unge. Hvor Nielsen trækker de lange historiske udviklingslinier fra o. 1600 og frem, fokuserer Perch på perioden 1950-76, hvorfor de to bøger udmærket supplerer hinanden. Begge har de også det tilfælles, at de hovedsageligt beskæftiger sig med rammerne for børns og unges anstalts- og institutionsliv. Med rammerne forstås den officielle målsætning for anstaltsanbringelsen, love og regler for livet på institutionen, disciplinære foranstaltninger, ledende pædagogiske principper. Kun i glimt får vi viden om forholdene på institutionerne og mest derved, at rammerne ændres som en konsekvens af kritik af forholdene. Begge forfattere er sig denne begrænsning bevidst: Perch søger at råde bod herpå ved at give korte situationsbeskrivelser af karakteristiske institutioner og også Nielsen kommer her og der ind på de faktiske forhold på institutionerne, selv om hun i sit forord udtrykkeligt gør opmærksom på, at hun vil holde sig til rammerne. Det skal ikke lægges hende til last, tværtimod. For historikeren er der ikke meget nyt at hente i hendes noget ujævnt disponerede fremstilling af tiden før 1950. Christian IVs børne-